

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА

УДК 343.14

ЗАЯВНИК – СУБ'ЄКТ ДОКАЗУВАННЯ?

В. Нор*, Х. Слюсарчук**

**Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, Україна, 79000,
e-mail: vasyk.nor@lnu.edu.ua*

***Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, Україна, 79000,
e-mail: khrystyna.slyusarchuk@lnu.edu.ua*

Статтю присвячено аналізу зареєстрованого проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України у частині забезпечення реалізації функцій прокуратури» № 3009а від «26» серпня 2020 р. стосовно закріплення визначення поняття «заява, повідомлення про кримінальне правопорушення». Крім цього, проаналізовано взаємозв'язок стандартів доказування та прийняття рішення про початок кримінального провадження (внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань (надалі – ЄРДР)). У статті приділено увагу дослідженню таких філософських та правових категорій, як «ймовірність» та «достовірність» існування обставин кримінального правопорушення. Аналізуючи норми законодавчих актів та погляди науковців, автори подають власне бачення щодо можливості та доцільності закріплення у Кримінальному процесуальному кодексі України визначення поняття «заява, повідомлення про кримінальне правопорушення». Автори доходять висновку, що у заяві чи повідомленні про кримінальне правопорушення повинні міститися дані про обставини, які можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, але вказівка на їх «достатність» не сприятиме належній реалізації внесення відомостей про вчинене кримінальне правопорушення до ЄРДР.

Ключові слова: ймовірність, достовірність, обставина, припущення, стандарт доказування.

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vla.2021.72.147>

Постановка проблеми. Чи є заявник суб'єктом доказування у кримінальному провадженні? Питання, звісно, риторичне, але у контексті зареєстрованого проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України у частині забезпечення реалізації функцій прокуратури» № 3009а від «26» серпня 2020 р. (надалі – «Проект»), а також у контексті запроваджених та закріплених у Кримінальному процесуальному кодексі України (надалі – КПК) стандартів доказування, питання початку досудового розслідування кримінального провадження набуває актуальності.

Як відомо, процес прийняття рішень у кримінальному провадженні тісно пов'язаний із такою теоретичною конструкцією, як «стандарт доказування». Не винятком є прийняття рішення про початок досудового розслідування кримінальних проваджень на підставі реєстрації заяв чи повідомлень та внесення відповідних відомостей про вчинені кримінальні правопорушення до ЄРДР.

На підставі опрацьованого вітчизняного та зарубіжного наукового доробку можна стверджувати, що у системі стандартів доказування виокремлюється стандарт доказування «prima facie» («ймовірне припущення», «за зовнішніми ознаками»), який застосовують для прийняття рішення про початок досудового розслідування. Однак чи можна стверджувати, що відповідний стандарт доказування так чи інакше спрямований на «первинного» суб'єкта кримінального провадження – заявника? На жаль, законодавчі ініціативи щодо внесення змін до КПК свідчать про ствердну відповідь на вказане питання. Водночас відповідні законодавчі ініціативи щодо внесення змін до КПК видаються сумнівними з урахуванням обґрунтування, яке наведене у цій статті.

Метою статті є виявлення та обґрунтування недоцільності внесення зміни до КПК щодо визначення поняття «заява, повідомлення про кримінальне правопорушення» у редакції норми, яка передбачена п. 7-2 ч. 1 ст. 3 проекту, зокрема:

«7-2) заява, повідомлення про кримінальне правопорушення – усне чи письмове звернення фізичних або юридичних осіб, службових (посадових) осіб органів державної влади і місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, що містить достатні дані про обставини, які можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення».

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ч. 1 ст. 214 КПК України слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до ЄРДР та розпочати розслідування. Також у ч. 4 ст. 214 КПК України зазначено, що слідчий, прокурор, інша службова особа, уповноважена на прийняття та реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, зобов'язані прийняти та зареєструвати таку заяву чи повідомлення, а відмова у прийнятті та реєстрації заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення не допускається.

Свою чергою законодавець у п. 1 ч. 1. ст. 303 КПК України передбачив можливість оскарження на досудовому провадженні *бездіяльність* слідчого, прокурора, яка полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення.

Відповідна законодавча регламентація початку досудового розслідування спонукала наукову спільноту до рефлексії над питанням, чи зобов'язаний слідчий, прокурор, інша службова особа приймати та реєструвати будь-які (усі, які надходять) заяви та повідомлення про вчинення кримінального правопорушення.

Існують міркування, що помилковими є думки про те, що до ЄРДР необхідно вносити всі заяви громадян і невідкладно розпочинати щодо них розслідування. Для цього, як слушно неодноразово наголошує наукова спільнота, потрібна наявність відповідного приводу та підстави. Про наявність та необхідність визначення підстави для внесення відомостей до ЄРДР (початку досудового розслідування) чітко зазначено у ч. 6 ст. 214 КПК України, відповідно до якої слідчий невідкладно у письмовій формі повідомляє керівника органу прокуратури про початок досудового розслідування, підставу початку досудового розслідування та інші відомості, передбачені ч. 5 ст. 214 КПК України.

Доцільно погодитися з думкою, яка на загал не підлягає сумніву, – що підставою для внесення відомостей до ЄРДР (початку досудового розслідування) є обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення (ч. 1 ст. 214 КПК). На підтвердження цього, як слушно зазначено у науковій літературі,

процесуальний закон закріпив у ч. 5 ст. 214 КПК України перелік відомостей, що вносяться до ЄРДР, які повинні випливати зі змісту заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення, зокрема, відомості про кримінальне правопорушення, викладені у заяві, повідомленні чи виявлені з іншого джерела, повинні мати короткий виклад обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення (п. 4 ч. 5 ст. 214 КПК України) [2, с. 144–163]. Крім цього, як зазначено у Положенні про порядок ведення ЄРДР, до ЄРДР вносять короткий виклад обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, наведених потерпілим, заявником чи виявлених з іншого джерела (Розділ I п. 2.1.); відомості про кримінальне правопорушення, викладені у заяві, повідомленні чи виявлені з іншого джерела, повинні відповідати вимогам п. 4 ч. 5 ст. 214 КПК України, зокрема мати короткий виклад обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення (Розділ II п. 1.2.).

Варто наголосити на тому, що саме «обставини, що можуть(!) свідчити про вчинення кримінального правопорушення», а не «обставини, що свідчать(!) про вчинення кримінального правопорушення» є підставою для початку досудового розслідування, оскільки, саме «обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення» відповідають стандарту доказування¹ «ймовірне припущення». Для досягнення рівня переконаності, необхідного для прийняття відповідного рішення у кримінальному провадженні згідно зі стандартом доказування «ймовірне припущення» достатньо, щоб такі обставини лише «на перший погляд», «за зовнішніми ознаками» свідчили про вчинення кримінального правопорушення. Тому, як видається, законодавець «свідомо» не зазначив про те, що для початку досудового розслідування необхідно встановити «обставини, що свідчать про вчинення кримінального правопорушення», оскільки такі обставини забезпечують досягнення вищого рівня переконаності для прийняття необхідного рішення у кримінальному провадженні та по суті наближені до такого стандарту доказування, як «обґрунтована підозра», який, за загальним правилом, може бути досягнутий лише після початку та в ході досудового розслідування, проте, аж ніяк не може стати підставою для його початку (крім випадку затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення або безпосередньо після його вчинення).

Непослідовною видається «логіка» підзаконного нормативно-правового акту, який був прийнятий на підставі закону (КПК України), відповідно до нього та для його виконання – Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах поліції заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події від 06.11.2015 р. № 1377.

Зокрема у п. 5 цієї Інструкції зазначено, що про наявність письмових заяв про вчинені кримінальні правопорушення та інші події, що надійшли до чергової частини органу поліції, та повідомлень, що надійшли усно, у яких наявні відомості, що вказують на вчинення кримінального правопорушення, після реєстрації в журналі Єдиного обліку (надалі – ЄО) уповноважений працівник чергової частини доповідає начальникові слідчого підрозділу для внесення слідчими відповідних відомостей до ЄРДР та інформує начальника органу поліції. Про заяви і

---

¹ *Стандарти доказування* – це закріплені у кримінальному процесуальному законодавстві та правових позиціях вищих судових інстанцій правила, що охоплюють кількісну та якісну складову доказування, виконання яких стороною обвинувачення (в окремих випадках, – також стороною захисту) забезпечує рівень переконання (переконаності), придатний для ухвалення процесуальних рішень, що обмежують права та свободи особи у кримінальному провадженні.

повідомлення, які надійшли до чергової частини органу поліції і в яких відсутні відомості, які вказують на вчинення кримінального правопорушення, після їх реєстрації в журналі ЄО уповноважений працівник чергової частини доповідає начальникові органу поліції або особі, яка виконує його обов'язки, для розгляду та прийняття рішення згідно із Законом України «Про звернення громадян» або КУпАП.

Водночас, повертаючись до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України у частині забезпечення реалізації функцій прокуратури» № 3009а від «26» серпня 2020 р., зроблено спробу закріпити у КПК України визначення поняття «заява» та «повідомлення про кримінальне правопорушення», зокрема згідно з п. 7-2 ч. 1 ст. 3 проекту передбачено:

«7-2) заява, повідомлення про кримінальне правопорушення – усне чи письмове звернення фізичних або юридичних осіб, службових (посадових) осіб органів державної влади і місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, що містить достатні дані про обставини, які можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення».

Свою чергою, згідно з ч. 1,4 ст. 214 проекту: «слідчий, дізнавач, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення, які містять достатні дані про обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до ЄРДР, розпочати розслідування та через 24 години з моменту внесення таких відомостей надати заявнику витяг з ЄРДР».

Слідчий, прокурор, інша службова особа, уповноважена на прийняття та реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, зобов'язані прийняти та зареєструвати таку заяву чи повідомлення. Відмова у прийнятті та реєстрації заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення, які містять достатні дані про обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, не допускається».

У контексті вищенаведеного відповідну законодавчу ініціативу варто визнати обґрунтованою та такою, що обумовлена об'єктивною дійсністю, з врахуванням такого:

1. Уповноважений суб'єкт не повинен автоматично вносити відомості про вчинене кримінальне правопорушення до ЄРДР після надходження заяви або повідомлення про вчинення кримінального правопорушення без оцінки їх змісту.

2. Не є заявою або повідомленням про кримінальне правопорушення такі звернення, які фактично не містять конкретних відомостей, що вказують на наявність ознак кримінального правопорушення (з певним ступенем імовірності).

Також не до кінця виправданою, видається, і законодавча техніка формулювання п. 7-2 ч. 1 ст. 3 проекту.

Звісно, у заяві, повідомленні про кримінальне правопорушення повинні міститися дані про обставини, які можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, але вказівка на їх «достатність» не сприятиме належній реалізації внесення відомостей про вчинене кримінальне правопорушення до ЄРДР.

Зокрема, «обставини, які можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення» за змістом є оцінною категорією, яка встановлює певний ступінь ймовірності припущення про вчинення кримінального правопорушення. Окрім того, вимога щодо наявності у заяві чи повідомленні про кримінальне правопорушення «достатніх даних про обставини, які можуть свідчити про вчинення

кримінального правопорушення» встановлює «оцінну категорію щодо оцінної категорії». Якщо законодавець не робить спроби хоча б орієнтовно визначити перелік обставин, «які можуть свідчити про кримінальне правопорушення», то не логічно, щонайменше, встановлювати вимогу про наявність «достатніх даних щодо таких обставин».

«Достатність даних, наведених заявником, щодо обставин, які можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення», як мінімум, видається «рівнянням з багатьма невідомими», як максимум – необгрунтованим, голослівним та таким, що не сприятиме забезпеченню швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини.

Відповідна «вербальна хірургія» пропонованого проектом п. 7-2 ч. 1 ст. 3 КПК відбувається не з метою «сліпої» критики пропонованих змін до КПК України, а з намаганням не сприяти закріпленню на законодавчому рівні окремих недолугих прикладів судової практики.

Для прикладу, не можна погодитись із твердженнями, наведеними в ухвалі Печерського районного суду м. Києва від 21 липня 2016 р. про відмову у задоволенні скарги на бездіяльність уповноважених осіб прокуратури м. Києва, що полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР після отримання заяви про кримінальне правопорушення. Зокрема, в ухвалі зазначено: «...за змістом ч. 1 ст. 214 КПК України та ст. 2 КК України, реєстрації в ЄРДР підлягають не будь-які заяви чи повідомлення, а лише ті з них, які містять достатні відомості про кримінальне правопорушення. Підставами вважати заяву чи повідомлення саме про вчинення злочину є наявність у таких заявах або повідомленнях об'єктивних даних, які дійсно свідчать про ознаки злочину. Такими даними є фактичне існування доказів, що підтверджують реальність конкретної події злочину (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення злочину). Якщо у заявах чи повідомленнях таких доказів немає, то вони не можуть вважатися такими, які мають бути обов'язково внесені до ЄРДР». Своєю чергою, як подекуди стверджується у науковій літературі: «обставини, в першу чергу, повинні підтверджувати наявність таких елементів складу кримінального правопорушення, як його об'єкту і об'єктивної сторони. Саме на підставі інформації про вказані обставини вносяться відомості до ЄРДР про попередню правову кваліфікацію кримінального правопорушення зі зазначенням статті (частини статті) Закону України про кримінальну відповідальність».

Більше того, із врахуванням вищенаведеного, важко погодитися також із висновком Вищого антикорупційного суду, відповідно до якого: «реєстрації в ЄРДР підлягають не будь-які заяви чи повідомлення, а лише ті, які містять достатні відомості (що фактично означає наявність достатніх доказів) про кримінальне правопорушення та можуть об'єктивно свідчити про вчинення особою такого кримінального правопорушення» (ухвала від «16» квітня 2020 р., справа № 991/2322/20).

Відповідні мотиви прийняття наведених вище рішень не відповідають стандарту доказування «prima facie» («ймовірне припущення», «за зовнішніми ознаками»), оскільки під час вирішення питання про внесення відомостей про кримінальне правопорушення у ЄРДР та початок досудового розслідування «обставини не повинні підтверджувати реальність конкретної події», вони лише можуть вказувати на ймовірність її існування.

Окрім цього, викликає подив, твердження про те, що заявник під час звернення із заявою чи повідомленням про вчинення кримінального правопорушення зобов'язаний навести об'єктивні дані, які свідчать про фактичне існування доказів, що підтверджують реальність конкретної події. Під час прийняття рішення про початок досудового розслідування не може вирішуватися питання про визнання та наявність конкретних доказів. Якщо ще немає безпосередньо самого кримінального провадження, то про які докази може йтися? Збирання доказів – це одне із завдань, яке виконується під час стадії досудового розслідування кримінального провадження. Такі міркування не суперечать нормі, яка передбачає, що заявник має право подавати на підтвердження своєї заяви речі і документи (п. 2 ч. 2 ст. 60 КПК України).

У такому контексті доцільно підтримати наукову позицію, відповідно до якої необхідно вважати незаконним встановлення на практиці такої умови для реєстрації заяви та повідомлень про вчинення кримінальних правопорушень і внесення відповідних відомостей у ЄРДР, як «наявність відомостей про ознаки злочину або наявність фактичних даних, які б безсумнівно свідчили про вчинення кримінальних правопорушень» або ж посилання у заяві «на те, ким саме вчинено злочин (кримінальне правопорушення)».

Висновки. Отже, зважаючи на те, що у науці кримінального процесу виокремлюється такий стандарт доказування, як «ймовірне припущення» («за зовнішніми ознаками»), варто зауважити, що він наділений більш декларативним характером та, на жаль, не отримав значного практичного застосування у кримінальному процесі України.

Враховання відповідного стандарту доказування у правозастосуванні унеможливить автоматичне внесення відомостей про вчинене кримінальне правопорушення до ЄРДР після надходження заяви або повідомлення про вчинення кримінального правопорушення без оцінки їх змісту, оскільки крізь призму відповідного стандарту необхідно встановити підставу реєстрації відповідної заяви чи повідомлення, що своєю чергою передбачає встановлення ознак діяння, що, хоч і з певним ступенем імовірності, проте все ж повинні вказувати на наявність елементів складу кримінального правопорушення у відповідному діянні.

Водночас, варто пам'ятати, що саме досудове розслідування, як стадія кримінального провадження, покликана первинно забезпечити виконання завдань кримінального провадження, що передбачені ст. 2 КПК України, шляхом здійснення всебічного, повного та неупередженого встановлення обставин кримінального провадження на підставі достатньої кількості отриманих достовірних, належних та допустимих доказів під час кримінального провадження. Відтак, покладення обов'язку на заявника щодо наведення у заяві чи повідомленні про кримінальне правопорушення достатніх даних про обставини, які можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, видається таким, що суперечить принципу доступу до правосуддя.

Своєю чергою п. 7-2 ч. 1 ст. 3 проекту названого закону, у якому міститься вимога про наявність (подання заявником) достатніх даних (відомостей, доказів), що підтверджують вчинення кримінального правопорушення, на етапі реєстрації заяв та повідомлень про кримінальне правопорушення з подальшим внесенням відповідних відомостей до ЄРДР, варто вважати необґрунтованим та таким, що не сприятиме реалізації завдань кримінального провадження, задекларованих у ст. 2 КПК України.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: прийнятий 13 квітня 2012 року № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
2. Павлишин А. А., Слюсарчук Х. Р. Стандарти доказування у кримінальному провадженні. Львів: Видавництво ТзОВ «Колір ПРО», 2018. 292 с.
3. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України у частині забезпечення реалізації функцій прокуратури: Проект Закону України № 3009а від 26 серпня 2020 року. URL: [http:// w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc6_current_main?pid069=242](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc6_current_main?pid069=242)

References:

1. Criminal Procedure Code of Ukraine: adopted on April 13, 2012 № 4651-VI. (2013). *Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine, № 9–10, № 11–12, № 13, 88*. Retrieved from <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
2. Pavlyshyn, A. A., Slyusarchuk, Kh. R. (2018). *Standards of proof in criminal proceedings*. Lviv: «Kolir «PRO» Publishing House.
3. On Amendments to the Criminal Procedure Code of Ukraine in Part of Ensuring the Implementation of the Functions of the Prosecutor's Office: Draft Law of Ukraine № 3009a of August 26, 2020. Retrieved from [http:// w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc6_current_main?pid069=242](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc6_current_main?pid069=242)

APPLICANT – SUBJECT OF PROOF?

V. Nor *, Kh. Slyusarchuk **

* Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000,
e-mail: vasylnor@lnu.edu.ua

** Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000,
e-mail: khrystyna.slyusarchuk@lnu.edu.ua

The article is devoted to the analysis of the registered draft Law of Ukraine «On Amendments to the Criminal Procedure Code of Ukraine in Terms of Ensuring the Implementation of the Functions of the Prosecutor's Office» № 3009a of August 26, 2020. In addition, the relationship between the standards of proof and the decision to initiate criminal proceedings (entry of information on criminal offenses in the Unified Register of Pre-trial Investigations (hereinafter – ERDR)) is highlighted. Moreover, the article studies such philosophical and legal categories as «probability» and «reliability» of a criminal offense circumstances existence. Analyzing the norms of legislative acts and the views of scholars, the authors present their own opinions on the possibility and expediency of enshrining in the Criminal Procedure Code of Ukraine the definition of «statement, notification of a criminal offense». The authors conclude that the statement or notification of a criminal offense should contain data on the circumstances that may indicate the commission of a criminal offense, however an indication of their «sufficiency» will not contribute to the proper implementation of the entry of information about the criminal offense in the ERDR.

At the same time, it should be remembered that the pre-trial investigation, as a stage of the criminal proceedings, is designed primarily to ensure the implementation of the objectives of the criminal proceedings under Art. 2 of the CPC of Ukraine, by carrying out a comprehensive,

complete and impartial establishment of the circumstances of the criminal proceedings on the basis of a sufficient amount of reliable, appropriate and admissible evidence obtained during the criminal proceedings. Therefore, imposing an obligation on the applicant to provide in the statement or notification of a criminal offense sufficient information about the circumstances that may indicate the commission of a criminal offense seems to contravene the principle of access to justice.

In turn, paragraph 7-2 of Part 1 of Art. 3 of the draft law, which contains a requirement for the presence (submission) of sufficient data (information, evidence) by the applicant to confirm the commission of a criminal offense, at the stage of registration of the statements and notifications of a criminal offense with the subsequent entry in the ERDR, should be considered unreasonable and not conducive to the implementation of the objectives of the criminal proceedings declared in Art. 2 of the Criminal Procedure Code of Ukraine.

Keywords: probability, reliability, circumstance, assumptions, standard of proof.

*Стаття: надійшла до редакції 22.04.2021
прийнята до друку 18.05.2021*